

Dommerforeningens fagutvalg for strafferett og straffeprosess

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

17. mars 2017

Deres ref.: 16/7844 ES SSA/bj

Høring – strengere straffer for flere lovbrudd og endringer i utmålingen av oppreisningserstatning

Det vises til departementets høringsbrev 16. desember 2016 med høringsfrist 20. mars 2017.

Dommerforeningens fagutvalg for strafferett og straffeprosess gir høringsuttalelse på vegne av foreningen om de strafferettslige spørsmål forslaget i høringsnotatet reiser. Utvalget består av lagmann Hans Petter Jahre, Borgarting lagmannsrett (leder), førstelagmann Dag Bugge Nordén, Agder lagmannsrett, lagmann Torolv Groseth, Eidsivating lagmannsrett, lagdommer Jarle Golten Smørdal, Gulating lagmannsrett, sorenskriver Stein Husby, Kongsberg tingrett og tingrettsdommer Cathrine Fossen, Gjøvik tingrett.

Forslaget om skjerpet straff ved flere lovbrudd

Det er positivt at departementet flere steder i høringsnotatet, bl.a. innledningsvis på side 17 fremhever at det er domstolenes ansvar å utmåle riktig straff basert på hva som fremstår som passende i det enkelte tilfelle, at både strafferammer og straffenivå skal bygge på et prinsipp om en human rettspleie, og at en fullt ut forholdsmessig straffutmåling ikke vil være mulig eller ønskelig å oppnå i saker med mange lovbrudd.

Departementet gir i høringsnotatet er grundig gjennomgang av tidligere lovendringer og ny rettspraksis. Bakgrunnen for lovforslaget hviler likevel på den premiss at det er ”rom for å heve straffenivået i en del saker som gjelder flere lovbrudd”, jf. side 17 annet avsnitt, og et synspunkt om at dagens straffenivå ikke i tilstrekkelig grad reflekterer alvorret og grovheten i å begå gjentatt eller omfattende kriminalitet, jf. side 9.

Det er verd å merke seg at lovforslaget som nå er sendt på høring, er en oppfølging av en politisk samarbeidsplattform fra 2013. I mellomtiden har en ny straffelov trådt i kraft høsten 2015, der reaksjonssystem og straffenivå er gjennomgått i en helhetlig sammenheng. Flere av

de dommer som gjennomgås på sidene 11-12 i høringsnotatet, skjerper straffenivået, uten at det synes å redusere ønsket om ytterligere skjerping.

Dommerforeningen er enig i at det alltid vil være områder hvor det er grunnlag for å justere straffenivået opp eller ned. Dette er en følge av at samfunnet er i kontinuerlig endring. Den beste måten er at slike endringer skjer ved at påtalemyndigheten overfor domstolene legger tyngde i å få frem hvilke hensyn som taler for en skjerping, og om nødvendig anker saker av en viss prinsipiell karakter inn for Høyesterett. Dette er det rom for innenfor gjeldende strafferammer. Det er godt mulig at tydelige signal fra lovgiver, kan gjøre det lettere for påtalemyndigheten å få gjennomslag, men det er ikke nødvendig å øke strafferammene for å oppnå en slik effekt. Ved å forhøye strafferammene, økes avstanden mellom strafferamme og realistisk straff. Slik avstand forsøkte man å redusere ved vedtakelsen av ny straffelov, jf. høringsnotatet s 19.

Dommerforeningen er enig med departementet i at lovfestingen av straffskjerpelsesprinsippet bør skje i straffeloven § 79 bokstav a nr. 1. Av alternativene i departementets lovutkast (side 43) bør man her velge at den felles straff "skal stå i forhold til antallet lovbrudd som pådømmes". Dommerforeningen er skeptisk til det andre alternativet i utkastet, som er å bestemme uttrykkelig at straffen "skal være strengere enn den straffen som ville vært fastsatt etter det strengeste straffebudet alene". Det kan føre til en uforholdsmessig skjerpelse i tilfeller hvor et forhold som medfører en lengre fengselsstraff enn 120 dager (straffeloven § 31 tredje ledd), er kombinert med et forhold som ville medført bot. Da vil siktede få et tillegg på minst en måned om loven skal tas på ordet.

I høringsnotatet side 18-19 gjennomgås en del dommer til illustrasjon av nåværende og fremtidig straffenivå. Dommerforeningen mener man bør være tilbakeholden med å bruke en slik lovteknikk, der det gis detaljerte retningslinjer for straffutmålingen i forarbeidene. Domstolene er, og skal være, svært lojale mot slike angivelser i forarbeidene, se storkammeravgjørelsen i Rt. 2009 side 1412 avsnitt 22. En utbredt praksis med detaljerte føringer for straffutmålingen i lovforarbeider vil etter Dommerforeningens syn bidra til at straffutmålingen blir mer skjematisk og i mindre grad tilpasses de konkrete omstendighetene i saken. Til eksempelet på side 18 med utgangspunkt i Rt. 2015 side 401 bemerkes i tillegg at departementet synes å legge opp til en svært kraftig skjerpelse. I denne avgjørelsen ble straffen for to voldtekter som hver for seg ville medført fengsel i 6 år, satt til fengsel i 10 år. Dette vil departementet øke til 11-12 år, som det ikke er noe å si på. Departementet uttaler så at straffen bør være 16-17 år om det er tre slike voldtekter, og opp mot 30 år om det er 7-8 slike voldtekter. Dette vil etter Dommerforeningens syn være en for kraftig skjerpelse.

Dommerforeningen ser at det i helt spesielle tilfeller kan være et reelt behov for å ha mulighet til å idømme en strengere straff enn fengsel i 21 år, for eksempel der det er flere overtredelser som hver for seg ville kvalifisert til fengsel opp mot lovens maksimum. Dette er likevel sjeldne unntak. Ved det forslaget som nå er sendt på høring, vil det bli innført 30 års strafferamme i svært mange tilfeller, der den faktisk utmålte straff vil ligge rundt 5-6 års

fengsel. To overtredelser av et straffebud med minstestraff, for eksempel samleier med to sovende/berusede personer, vil etter forslaget få en strafferamme på 30 år. En økning bør dermed begrenses til tilfeller der det skal utmåles straff for flere overtredelser av straffebestemmelser med 21 års fengsel, eller i det minste der én av overtredelsene har 21 års strafferamme. Dette vil også løse problemet i forhold til mindreårige overtreidere.

Det følger av ovenstående at Dommerforeningen mener at det fortsatt bør stå "det dobbelte" i § 79 bokstav a nr. 1, idet det er unødvendig å øke strafferammen fra en dobling til en tredobling ved konkurrens.

Videre bør første punktum i nr. 5 formuleres slik:

Dersom lovbrøyteren har begått flere lovbrudd, hvorav minst ett kan straffes med fengsel inntil 21 år eller mer, forhøyes strafferammen til fengsel inntil 30 år.

Regelen i utkastet til annet punktum i nr. 5 om ytterligere heving av strafferammen til fengsel inntil 40 år er det ikke tilstrekkelig behov for, og den bør derfor ikke tas med.

Dommerforeningen er enig i forslaget om endring i strpl § 40 om krav til domsgrunnene for straffutmålingen. Praksis i dag er for øvrig langt på vei i samsvar med det som nå foreslås lovfestet.

Forslaget om endring i utmåling av oppreisningserstatning ved lovbrudd begått av flere i fellesskap

Dommerforeningen er skeptisk til dette forslaget. Selv om det kan legges vekt på den enkelte gjerningsmanns skyldgrad ved utmåling av oppreisningen, skal oppreisningen først og fremst være en kompensasjon til fornærmede. Ved forslaget vil det lett bli en betydelig overkompensasjon til fornærmede. Den økte straffverdighet må ivaretas ved strafferammer og den konkrete straffutmåling, og slik fungerer det i praksis også. Tilnæringsmåten i departementets forslag vil dessuten skape en ulogisk forskjellsbehandling i forhold til andre områder, for eksempel der en person dømmes for flere overgrep mot samme fornærmede. Uansett om dette regnes som ett fortsatt forhold eller ikke, vil det da kunne argumenteres med at gjerningsmannen ikke skal ha fordel av at det ikke utmåles oppreisningserstatning for hvert enkelt overgrep.

På den annen side er det klart at alvorlige krenkelser kan oppleves verre om det er flere gjerningsmenn. I den grad lovgiver ønsker å gi et signal om at dette momentet skal tillegges enda større vekt, kan dette gjøres ved slik alternativ endring som departementet nevner på side 37, det vil si å nevne "i fellesskap med andre", som et av momentene i vurderingen.

Med vennlig hilsen

Hans-Petter Jahre

Jarle Golten Smørdal